

ОЦІНКА РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Анотація. Розглянуто фактори, за якими визначається рівень конкурентоспроможності економіки країни на основі робіт вчених Всесвітнього економічного форуму. Оцінено рівень конкурентоспроможності економіки України порівняно з країнами-сусідами на основі ітеративного методу кластерного аналізу – методу к-середніх – та надано рекомендації щодо покращення конкурентоспроможності економіки України.

Аннотация. Рассмотрены факторы, определяющие уровень конкурентоспособности экономики страны на основании работ ученых Всемирного экономического форума. Оценен уровень конкурентоспособности экономики Украины по сравнению с странами-соседями на основании итеративного метода кластерного анализа – метода к-средних – и сформулированы рекомендации по повышению уровня конкурентоспособности экономики Украины.

Annotation. The factors defining the level of competitiveness of the economy of the country on the ground of work of World Economic Forum scientists are considered. The level of competitiveness of the economy of Ukraine in comparison with neighbouring countries on the ground of iterative method of the cluster analysis – mean-value method – is evaluated and recommendations on increasing the level of competitiveness of economy of Ukraine are worked out.

Ключові слова: конкурентоспроможність, показники конкурентоспроможності, "золоті правила" конкурентоспроможності.

На сучасному етапі розвитку світова економіка зазнає глибоких змін, причому глобальні процеси відіграють системовизначальну роль щодо окремих національних економік, до тенденцій їхньої взаємодії. Економічна глобалізація, посилення міжнародної конкуренції, трансформація міжнародних економічних відносин визначають необхідність оцінки рівня конкурентоспроможності країни з метою подальшого формування засад конкурентоспроможності національної економіки в сучасних соціально-економічних умовах. За таких умов цілком зрозумілими та об'єктивно обумовленими є намагання кожної з країн обрати оптимальні стратегію і тактику економічної політики, які спрямовані на запобігання негативному впливу економічної глобалізації на конкурентоспроможність національних економік та стимулювання зрушень щодо поліпшення їхнього конкурентного становища у міжнародних економічних відносинах.

До найбільш відомих центрів з вивчення конкурентоспроможності країн відносять: Інститут стратегії й конкурентоспроможності при Гарвардському університеті (США), Міжнародний інститут менеджменту (Лозанна, Швейцарія), Всесвітній економічний форум (Давос, Швейцарія) [1]. Тому в дослідженні використані теоретичні та методичні напрацювання Дж. Бланке, Т. Гейгера, Е. Гекшера, І. Міа, Ф. Найта, Б. Оліна, Ф. Пауа, Д. Рікардо, Дж. Робінсона, А. Сміта, Й. Шумпетера та ін. В умовах глобалізації оцінка рівня конкурентоспроможності необхідна для подальшого формування засад конкурентоспроможності національної економіки, тому дослідження є актуальним.

Метою роботи є оцінка рівня конкурентоспроможності національної економіки України в сучасних умовах на основі кластерного аналізу.

Всесвітній економічний форум визначає 12 ключових факторів, котрі характеризують конкурентоспроможність економіки країни [2]:

1. Державні установи та інституції (X1). Інституційне середовище формує базу, в рамках котрої приватні підприємства, компанії та державні установи взаємодіють між собою з метою отримання доходу і забезпечення процвітання економіки. Інституційна база надзвичайно важлива для підтримання конкурентоспроможності і розвитку економіки. Вона впливає на методи розподілу переваг та економічних благ і зазнає витрат, пов'язаних із реалізацією стратегії та програм розвитку. Крім того, інституційна база впливає на ухвалення інвестиційних рішень та рішень, пов'язаних з організацією виробництва. Адже власники землі, корпоративних акцій і навіть інтелектуальної власності не будуть інвестувати в покращення і підтримку власності, якщо їм не гарантувати відповідних прав, забезпечених інституційним полем.

2. Інфраструктура (X2). Розвинута інфраструктура має важливе значення для розвитку економіки, адже вона є ключовим фактором, який визначає місце економічного розвитку, а також перспективні сектори економіки. Сама по собі інфраструктура є фактором, що стимулює конкуренцію і має значний вплив на економічне зростання: високоякісна інфраструктура послаблює вплив відстаней між регіонами, що забезпечує інтеграцію національного ринку та зв'язок з ринками інших країн та економічних регіонів.

3. Макроекономічна стабільність (X3). Сам по собі цей фактор не має істотного впливу на підвищення продуктивності та конкурентоспроможності економіки країни, однак макроекономічний хаос може завдати значної

4. Охорона здоров'я та середня освіта (X4). Працездатне населення (робоча сила) значно впливає на конкурентоспроможність та продуктивність країни. Хворі працівники не зможуть реалізувати свій потенціал та будуть працювати менш продуктивно. Це також негативно впливає на фінансові результати бізнесу. Саме тому інвестиції в охорону здоров'я є важливим фактором з точки зору економіки і моралі. У свою чергу, середня освіта підвищує продуктивність кожного працівника. Відсутність середньої освіти у робітників знижує темпи розвитку компаній, що веде до зниження рівня створення доданої вартості.

5. Вища освіта і професійна підготовка (X5). Якісна вища освіта та високий рівень професійної підготовки мають визначальне значення для економік країн, які бажають рухатися вперед ланцюжком створення доданої вартості, а не обмежуватися простими виробничими процесами та продукцією. Важливість технічної та прикладної освіти важко переоцінити: вона створює можливості постійно покращувати навички працівників для роботи з виробничими системами, що безперервно оновлюються.

6. Ефективність ринку товарів та послуг (X6). Урахування факторів попиту та пропозиції може гарантувати, що купівля і продаж здійснюватимуться у найефективніший спосіб. Здоровою ринковою конкуренцією на внутрішньому та зовнішньому ринках є важливою для підвищення темпів розвитку ринків і, відповідно, продуктивності бізнесу. Для цього в країні має бути якнайменше перепон для створення і розвитку бізнесу.

7. Продуктивність ринку праці (X7). Цей фактор визначає, що робоча сила задіяна якомога ефективніше, а у працівників достатній рівень мотивації виконувати роботу якнайкраще. Ринки праці повинні бути гнучкими для того, щоб відповідати швидким та динамічним змінам економіки, забезпечувати чіткий взаємозв'язок між стимулом до праці та їх діяльністю.

8. Розвинутий фінансовий ринок (X8). Ефективний фінансовий сектор створює можливості для розміщення ресурсів, які були зекономлені громадянами країни або інвестовані іншими країнами в ті сегменти, де ці ресурси будуть найбільш продуктивними. Визначальним фактором успішного розвитку фінансового ринку є ретельний аналіз оцінки ризиків. Такий аналіз дозволяє мінімізувати можливі майбутні втрати від неправильних інвестиційних рішень, що сприяє підвищенню темпів розвитку економіки.

9. Технологічна готовність (оснащення новітніми технологіями) (X9). У цій групі факторів оцінюють швидкість, з якою економіка використовує новітні технології для підвищення продуктивності своїх секторів. Це надзвичайно важлива концепція, яка дозволяє виявити взаємозв'язок між наявними технологіями і продуктивністю.

10. Розмір ринку (X10). Великі ринки збуту дозволяють компаніям використовувати значною мірою ефект масштабу. Дослідження з цієї проблематики дозволяють зробити висновок про взаємозв'язок між розміром ринку країни та розвитком конкурентоспроможності [4].

11. Рівень розвитку бізнесу (X11). Цей фактор бере до уваги рівень розвитку бізнес-мереж у країні та складність операцій і стратегій, пов'язаних із діяльністю компаній. Ці складники впливають на рівень ефективності виробництва товарів та послуг, що, у свою чергу, може посилити або послабити продуктивність і конкурентоспроможність усієї країни. Якість і кількість бізнес-мереж визначається, в першу чергу, кількістю та якістю національних постачальників. Коли компанії-виробники і постачальники об'єднані в одну групу (кластер) і географічно розташовані близько один до одного, тоді ефективність підвищується, знижується кількість бар'єрів для виникнення нових фірм.

12. Інновації (X12). Цей фактор визначає рівень розвитку технологічних інновацій. У довгостроковій перспективі жоден із вищеперерахованих факторів не забезпечить сталого розвитку країни, якщо не буде базуватися на технологічних інноваціях. Саме через брак технологічних інновацій багато країн, що розвиваються, не можуть конкурувати на світовій арені. Для розвитку технологічних інновацій необхідно залучати достатньо інвестицій у наукові дослідження, якісні дослідницькі інститути та налагоджувати партнерські відносини між університетами та виробництвами у сфері інновацій, а також забезпечити захист прав інтелектуальної власності [5].

Кластеризація об'єктів за методом k-середніх є ітеративною процедурою, що дозволяє за рахунок повторного використання деякого набору математичних операцій в серії отримати деякий очікуваний результат.

На основі даних звіту Всесвітнього економічного форуму за 2011 – 2012 рр. [2] з використанням ітеративного методу кластерного аналізу – методу k-середніх – було проведено дослідження щодо виявлення рівня конкурентоспроможності України в геополітичному середовищі. Об'єктами дослідження було обрано Україну та країни-сусідів, а саме: Молдову, Польщу, Росію, Румунію, Чехію та Угорщину. Вихідні дані наведені в табл. 1.

Таблиця 1

**Показники конкурентоспроможності за даними звіту
Всесвітнього економічного форуму**

	Країни	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12
1	Угорщина	3,79	4,52	4,77	5,81	4,66	4,32	4,38	4,15	4,55	4,24	3,88	3,62
2	Молдова	3,38	3,32	4,34	5,46	3,93	3,94	4,31	3,6	3,52	2,43	3,27	2,44
3	Польща	4,17	3,87	4,71	6,06	4,95	4,36	4,48	4,6	4,18	5,08	4,06	3,23
4	Росія	3,08	4,52	5,16	5,7	4,54	3,6	4,4	3,21	3,66	5,73	3,34	3,14
5	Румунія	3,49	3,37	4,52	5,72	4,42	3,96	4,1	3,91	3,76	4,39	3,48	2,91
6	Україна	2,98	3,87	4,21	5,64	4,58	3,58	4,44	3,39	3,47	4,54	3,48	3,11
7	Чехія	3,65	4,87	5,17	5,91	4,95	4,58	4,62	4,31	4,82	4,48	4,42	3,77

Умовно відібрані об'єкти можна розділити на три кластери: об'єкти з високою, задовільною та низькою конкурентоспроможністю. Результати дослідження наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Результати кластеризації України та країн-сусідів

Країна	1 кластер	2 кластер	3 кластер
Угорщина	0,50	3,00	1,52
Молдова	3,38	0,00	2,82
Польща	1,47	3,52	1,45
Росія	2,50	3,78	1,37
Румунія	2,15	2,16	0,89
Україна	2,38	2,46	0,96
Чехія	0,50	3,79	2,16

Таким чином, висунута гіпотеза щодо наявності трьох груп об'єктів (об'єкти високої, задовільної та низької конкурентоспроможності) дали наступні результати: до країн з високою конкурентоспроможністю належать Чехія та Угорщина, із задовільним рівнем – Польща, Румунія, Росія та Україна, з низьким – Молдова. Варто зазначити, що дані результати зумовлені суто технічним підходом до визначення рейтингу конкурентоспроможності. Реалії сьогодення, на жаль, не дозволяють настільки оптимістично оцінювати стан вітчизняної економіки. Незважаючи на високі показники окремих складових елементів, таких, як вища освіта і професійна підготовка, продуктивність ринку праці та розмір ринку, їх корисність викликає великі сумніви, адже вони повністю нівелюються незадовільно низькими показниками державних установ та інституцій, макроекономічної стабільності та оснащення новітніми технологіями. Дані регресивні фактори безумовно є значною перешкодою в покращенні конкурентоспроможності, але слід розуміти, що вони є невід'ємними супутниками будь-якої перехідної економіки, в тому числі і вітчизняної.

Саме тому, в першу чергу в Україні, необхідно узгодити зусилля, що активізують процеси відродження конкурентоспроможності її економіки, а саме [6]:

- посилити інвестиційну спрямованість Державного бюджету;
- відновити фінансову стабільність;
- активізувати заходи амортизаційної політики для інвестицій;
- розробити реальні економічні важелі стимулювання зростання економіки;
- відновити процес зменшення кредитних ставок;
- стимулювати економію енерго- та ресурсів;
- вдосконалити нормативно-правову базу розвитку конкурентного середовища, недопущення проявів монополізму на внутрішньому ринку і створення однакових умов для суб'єктів, що конкурують;
- постійно розвивати і вдосконалювати інфраструктури – транспорту, телекомунікацій, зв'язку, освіти, охорони здоров'я і науки;

• намагатися нейтралізувати ризики стагфляції;

• підвищувати продуктивність праці.

Тим паче, що у системі світового господарства розроблено "золоті правила" конкурентоспроможності, використовуючи які країна може домогтися підвищення або збереження своєї конкурентної позиції, а саме [7]:

- стабільне й передбачуване законодавство;
- гнучка структура економіки;
- інвестиції у традиційну й технологічну інфраструктуру;
- стимулювання приватних заощаджень і внутрішніх інвестицій;
- підвищення агресивності експорту поряд із залученням прямих іноземних інвестицій;
- поліпшення якості, оперативності та прозорості управління й адміністрування;
- взаємозв'язок заробітної плати, продуктивності праці та податків;
- зменшення розриву між мінімальними й максимальними заробітками в країні й зміцнення середнього класу;
- достатні інвестиції у безперервне підвищення кваліфікації працівників;
- баланс переваг глобалізації економіки та національних особливостей (тобто поряд з усвідомленням належності до світового співтовариства повинна існувати національна ідея, національне самовизначення).

Подальші дослідження будуть спрямовані на пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності країни на базі побудови економіко-математичних і теоретичних моделей.

Наук. керівн. Зима О. Г.

Література: 1. Семиноженко В. П. Економіка знань: Україні необхідна національна система стратегічного прогнозування [Електронний ресурс] / Семиноженко В. П. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2010_2/10aabkeu.pdf. 2. Глобальный индекс конкурентоспособности. Измерение продуктивного потенциала стран [Электронный ресурс] / К. С. Мартин, Дж. Бланке, Т. Гейгер и др. – Режим доступа : <http://www.feg.org.ua/docs/3.pdf>. 3. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / за ред. докт. екон. наук І. В. Крючкової. – К. : Основа, 2007. – 488 с. 4. Уніят А. В. Критерії та оцінка конкурентоспроможності країн на міжнародному рівні / А. В. Уніят // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2(23). – С. 7–13. 5. Звіт про конкурентоспроможність України 2009: Назустріч економічному зростанню та процвітання [Електронний ресурс] / Фонд ефективного управління. – Режим доступу : <http://www.feg.org.ua>. 6. Слободчикова Ю. В. Проблеми підвищення конкурентоспроможності економіки України / Ю. В. Слободчикова // Економіка будівництва і міського господарств. – 2009. – Т. 5. – № 4. –

С. 203–208. 7. Крупка І. М. Пріоритетні напрями державного регулювання конкурентоспроможності національної економіки України // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.14. – С. 242–253.